

NÂNG CAO HIỆU QUẢ CÔNG TÁC THANH TRA, KIỂM TRA THUẾ TẠI VIỆT NAM

● NGUYỄN TẤN KHOA

TÓM TẮT:

Trong giai đoạn hiện tại, nền kinh tế Việt Nam đang phát triển mạnh mẽ về quy mô và giá trị tổng thể, đồng thời đa dạng hóa theo hướng kinh tế thị trường và tích cực hội nhập với nền kinh tế toàn cầu. Do đó, hoạt động thanh tra và kiểm tra thuế ngày càng trở nên đa dạng, phức tạp và đóng vai trò quan trọng trong việc quản lý ngân sách của nhà nước. Tuy nhiên, vẫn tồn tại nhiều hạn chế và vấn đề cần được giải quyết trong công tác thanh tra và kiểm tra thuế. Do đó, bài viết này sẽ tập trung vào phân tích thực trạng công tác thanh tra và kiểm tra thuế tại Việt Nam trong thời gian qua. Trên cơ sở đó, đề xuất một số giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả của công tác thanh tra và kiểm tra thuế trong thời gian tới.

Từ khóa: thanh tra, kiểm tra, thuế.

1. Đặt vấn đề

Hoạt động thanh tra và kiểm tra thuế được biết là giúp tăng cường sự tuân thủ của các doanh nghiệp về các khía cạnh chính sách và kỹ thuật. Thanh tra có mối quan hệ phức tạp với tham nhũng, trong đó thanh tra có thể là cơ chế chống tham nhũng hoặc là một đường dẫn khác dẫn đến tham nhũng (Lahiri và Ali, 2022). Các cuộc thanh tra, kiểm tra do quan chức chính phủ thực hiện và thường được các cơ quan chính phủ coi là công cụ để thực thi pháp quyền và giảm tham nhũng. Trong đó, thanh tra, kiểm tra thuế là một công cụ quan trọng được cơ quan thuế sử dụng để giải quyết vấn đề phát sinh và có thể làm thay đổi hành vi của người nộp thuế (Setiawan, 2021). Nghiên cứu của Xiang (2021) cho thấy các doanh nghiệp được cán bộ thuế đến thanh tra, kiểm tra thuế có nhiều khả năng giải quyết các trở ngại về quản lý thuế hơn. Hiện nay, Việt Nam là một trong những nền kinh tế hội nhập sâu rộng, đang phát triển theo hướng công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, các doanh nghiệp phát triển mạnh

trong nhiều ngành kinh doanh khác nhau, đa dạng các nguồn thu nhập. Do đó, việc quản lý và cân đối ngân sách là vấn đề vô cùng quan trọng. Chiến lược cải cách hệ thống thuế đến năm 2030 được Thủ tướng Chính phủ phê duyệt tại Quyết định số 508/QĐ-TTg ngày 23/4/2022 cũng nói rõ cần “Nâng cao năng lực hoạt động thanh tra, kiểm tra tiếp cận với các thông lệ quốc tế tốt thông qua việc: đẩy mạnh áp dụng công nghệ thông tin phục vụ công tác thanh tra và kiểm tra thuế phù hợp với định hướng xây dựng Chính phủ điện tử; tăng cường áp dụng quản lý rủi ro trong công tác thanh tra và kiểm tra thuế như là một biện pháp hiệu quả để phát hiện, ngăn chặn và xử lý kịp thời các hành vi vi phạm về thuế và giảm khiếu nại sau thanh tra, kiểm tra thuế”. Hơn nữa, thực tế cho thấy trong quá trình khai thuế, tính thuế và nộp thuế, vẫn còn nhiều vấn đề phức tạp và khó khăn trong việc xác định doanh thu, chi phí khi tính thuế thu nhập, giá trị tính thuế và thuế suất khi tính thuế giá trị gia tăng. Chính vì vậy, để giới hạn và ngăn chặn việc người nộp thuế khai

sai nhằm lợi dụng để chiếm đoạt tiền thuế của Nhà nước, việc đưa ra các giải pháp nhằm góp phần nâng cao hiệu quả công tác thanh tra, kiểm tra thuế là một vấn đề vô cùng cấp thiết.

2. Thực trạng công tác thanh tra, kiểm tra thuế trong thời gian vừa qua

Về công tác chỉ đạo xây dựng kế hoạch và tổ chức thực hiện thanh tra và kiểm tra thuế: Thời gian qua, Chính phủ, Bộ Tài chính đã có những chỉ đạo quyết liệt trong việc tăng cường quản lý thuế, quản lý hóa đơn, tăng cường công tác thanh tra và kiểm tra thuế đối với doanh nghiệp có rủi ro cao về thuế, hóa đơn, chống gian lận về thuế, về hóa đơn nhằm trực lợi bất chính. Tổng cục Thuế cũng đã chỉ đạo toàn hệ thống tăng cường triển khai thanh tra, kiểm tra thuế đảm bảo hoàn thành kế hoạch đã được phê duyệt; đồng thời có các biện pháp kiểm soát hoạt động đảm bảo tránh chồng chéo, trùng lặp. Hơn nữa, Cục Thanh tra - Kiểm tra thuế đã tham mưu Tổng cục chỉ đạo các Cục Thuế thực hiện lập kế hoạch thanh tra và kiểm tra đảm bảo khoa học, khách quan, kịp thời,... ban hành nhiều văn bản chỉ đạo, hướng dẫn toàn ngành Thuế chủ động cập nhật kịp thời các quy định mới về quy tắc ứng xử của công chức được giao nhiệm vụ thanh tra và kiểm tra các doanh nghiệp được lựa chọn cơ bản có số truy thu cao. Hàng kỳ đã chỉ đạo các Cục Thuế báo cáo kết quả thanh tra kiểm tra, tổng hợp các hành vi vi phạm, trên cơ sở đó tổ chức Hội nghị thanh tra, kiểm tra, rút ra những bài học kinh nghiệm trong công tác thanh tra, kiểm tra phổ biến trong toàn ngành, nhằm nâng cao năng lực, hiệu quả công tác thanh tra, kiểm tra, góp phần quan trọng vào việc thực hiện hoàn thành dự toán thu ngân sách nhà nước. Mặt khác, công tác chỉ đạo cũng được tập trung toàn ngành vào việc thanh tra, kiểm tra công tác hoàn thuế giá trị gia tăng đối với những mặt hàng có rủi ro cao về hoàn thuế, như: gỗ, tinh bột sắn, linh kiện điện tử... đồng thời toàn ngành phòng, chống rủi ro trong quản lý sử dụng hóa đơn điện tử. Hơn nữa, Cục Thanh tra - Kiểm tra thuế đã trực tiếp thực hiện thanh tra, kiểm tra các doanh nghiệp trọng điểm, các nội dung nhạy cảm, rủi ro cao, phức tạp.

Tính đến ngày 14/12/2023, toàn ngành Thuế đã thực hiện 66.241 cuộc thanh tra và kiểm tra tại trụ sở người nộp thuế và kiểm tra được 628.288 hồ sơ khai

thuế tại cơ quan thuế. Dựa trên kết quả thanh tra và kiểm tra, đã có số thuế tăng thu, giảm khấu trừ, giảm lỗ và tổng số tiền thuế nộp vào ngân sách. Cụ thể, số tiền kiến nghị xử lý qua thanh tra và kiểm tra là 61.583 tỷ đồng, trong đó, số thuế tăng thu qua thanh tra và kiểm tra là 16.136 tỷ đồng, giảm khấu trừ là 2.137 tỷ đồng, giảm lỗ là 43.309 tỷ đồng và tổng số tiền thuế nộp vào ngân sách là 12.234 tỷ đồng. Ngoài ra, toàn ngành Thuế cũng đã tiến hành thanh tra và kiểm tra đối với 892 doanh nghiệp có hoạt động giao dịch liên kết, kết quả thanh tra và kiểm tra này đã truy thu, truy hoàn và phạt tổng cộng 1.974,8 tỷ đồng. Đồng thời, cũng có giảm lỗ là 18.116,8 tỷ đồng, giảm khấu trừ là 127,9 tỷ đồng và điều chỉnh tăng thu nhập chịu thuế là 7.290 tỷ đồng. Trong thời gian 11 tháng năm 2023, 63 Cục Thuế đã thực hiện thanh tra và kiểm tra sau hoàn thuế với 7.275 quyết định hoàn, tương ứng với số tiền hoàn là 45.757 tỷ đồng. Tổng số thuế truy hoàn và phạt là 324 tỷ đồng. Bên cạnh đó, Cục Thanh tra - Kiểm tra thuế đã hướng dẫn toàn Ngành thực hiện các chuyên đề rủi ro về hóa đơn. Kết quả trong 11 tháng năm 2023 đã phát hiện 20.092 hóa đơn vi phạm với tổng giá trị ghi trên hóa đơn là 3.821 tỷ đồng và tiền thuế là 154 tỷ đồng. Cơ quan thuế đã xử phạt đối với các trường hợp vi phạm về hóa đơn với tổng số tiền là 241 tỷ đồng (Trung Kiên, 2023).

Về công tác xây dựng hoàn thiện văn bản pháp luật thanh tra và kiểm tra thuế: Ngành Thuế đã nhận được hướng dẫn tích cực để xây dựng cấu trúc thanh tra và kiểm tra thuế dựa trên cơ chế rủi ro và thích ứng với quy định của Luật Quản lý thuế tại cấu trúc thanh tra và kiểm tra. Mục tiêu của quy định này là đáp ứng các tiêu chuẩn quốc tế và thực tế tại Việt Nam. Đồng thời, tham gia trực tiếp vào việc xây dựng Luật Quản lý thuế năm 2019 và hợp tác xây dựng Thông tư số 31/2021/TT-BTC ngày 17/5/2021, quy định về áp dụng quản lý rủi ro trong quản lý thuế. Công việc này bao gồm việc xây dựng các văn bản pháp luật về rủi ro trong công tác thanh tra và kiểm tra, cũng như những văn bản hướng dẫn cho toàn ngành về lập kế hoạch thanh tra và kiểm tra với mục tiêu là đảm bảo sự công khai, minh bạch và hiệu quả trong việc chọn lựa doanh nghiệp để kiểm tra và thanh tra. Hơn nữa, ngành cũng nắm vai chủ đạo trong việc xây dựng Quy chế số 489/QĐ-

TCT ngày 07/4/2022, liên quan đến chuyển gửi thông tin vụ việc liên quan đến vi phạm pháp luật thuế có dấu hiệu tội phạm đến cơ quan điều tra. Quy chế này quy định các quy trình chuyển gửi thông tin và hồ sơ kiến nghị khởi tố liên quan đến các hành vi vi phạm pháp luật thuế có tính chất tội phạm. Mặt khác, chủ trì xây dựng Nghị định số 132/2020/NĐ-CP ngày 05/11/2020, quy định về quản lý thuế đối với các doanh nghiệp có giao dịch liên kết nhằm đảm bảo quản lý thuế hiệu quả đối với các doanh nghiệp có quan hệ giao dịch liên kết.

Về quy trình liên quan đến công tác thanh tra và kiểm tra thuế: Các biện pháp và quy trình đã được ban hành nhằm nâng cao hiệu quả công tác thanh tra và kiểm tra thuế, đảm bảo tuân thủ quy định của Luật Quản lý thuế năm 2019, Luật Thanh tra năm 2022 và phù hợp với thực tiễn công tác thanh tra, kiểm tra. Một số quy định đã được ban hành, như: Quy trình kiểm tra hồ sơ khai thuế tại trụ cơ quan thuế áp dụng trong thời kỳ thiên tai, dịch bệnh được xây dựng theo Quyết định số 1215/QĐ-TCT ngày 3/9/2020 của Tổng cục Thuế, nhằm đảm bảo kiểm tra thuế được thực hiện hiệu quả và đồng thời phù hợp với tình hình thiên tai và dịch bệnh; Quy trình áp dụng quản lý rủi ro trong quản lý thuế được xây dựng theo Quyết định số 18/QĐ-TCT ngày 12/01/2023 của Tổng cục Thuế, nhằm đánh giá, xác định và quản lý rủi ro trong công tác thuế, từ đó đưa ra các biện pháp phòng ngừa và xử lý rủi ro; Quy trình áp dụng quản lý rủi ro đánh giá, xác định người nộp thuế có dấu hiệu rủi ro trong quản lý và sử dụng hóa đơn theo Quyết định số 575/QĐ-TCT ngày 10/5/2023 của Tổng cục Thuế, nhằm đánh giá và xác định người nộp thuế có dấu hiệu rủi ro trong việc quản lý và sử dụng hóa đơn, từ đó áp dụng các biện pháp quản lý hiệu quả; Quy chế giám sát đoàn thanh tra thuế để giám sát hoạt động của Đoàn thanh tra thuế theo Quyết định số 1562/QĐ-TCT ngày 24/9/2018 của Tổng cục Thuế, qua đó tạo ra cơ chế giám sát hoạt động của đoàn thanh tra thuế, đảm bảo tính chuyên nghiệp và công bằng trong công tác thanh tra; Quy trình Nhật ký điện tử để ghi nhật ký đoàn thanh tra, kiểm tra thuế tại cơ quan Thuế các cấp theo Quyết định số 1296/QĐ-TCT ngày 13/8/2018 của Tổng cục Thuế nhằm hỗ trợ hệ thống ghi nhật ký điện tử để ghi lại hoạt động của

đoàn thanh tra và kiểm tra thuế tại các cơ quan thuế các cấp. Các biện pháp và quy trình đã được đề cập nhằm đảm bảo rằng công tác thanh tra và kiểm tra được thực hiện một cách chính xác và hiệu quả, đồng thời không gây ảnh hưởng đến hoạt động sản xuất, kinh doanh của các doanh nghiệp. Bằng cách áp dụng phương pháp quản lý rủi ro và sử dụng công nghệ thông tin, Cục Thanh tra - Kiểm tra thuế mong muốn nâng cao chất lượng và hiệu quả hoạt động của mình, đồng thời tạo điều kiện thuận lợi cho doanh nghiệp và người nộp thuế.

Về công tác phối hợp với các đơn vị liên quan: Cục Thanh tra - Kiểm tra thuế đã phối hợp chặt chẽ và hiệu quả với các cơ quan, ban, ngành có liên quan như Ngân hàng Nhà nước, Thanh tra Chính phủ, Kiểm toán Nhà nước, Cơ quan Cảnh sát điều tra, Cơ quan An ninh điều tra, Tòa án, Viện Kiểm sát... để chia sẻ thông tin và tình hình về sản xuất, kinh doanh, xuất nhập khẩu, giá cả hàng hóa và xây dựng các chương trình phối hợp trong công tác thanh tra và điều tra. Qua đó ngăn chặn kịp thời các hành vi trốn thuế và gian lận thuế, đồng thời đóng góp vào việc nâng cao ý thức chấp hành pháp luật thuế và tạo ra một môi trường kinh doanh lành mạnh, bình đẳng cho các cơ sở sản xuất, kinh doanh. Cục Thanh tra - Kiểm tra thuế cũng đã bám sát các cơ quan Chính phủ tham gia xây dựng Nghị định hướng dẫn thanh tra chuyên ngành. Tập trung báo cáo, hoàn thiện hồ sơ sửa đổi bổ sung Nghị định số 132/2020/NĐ-CP theo đúng chỉ đạo của Chính phủ, Bộ Tài chính, thực hiện tốt các kiến nghị của Kiểm toán Nhà nước, Thanh tra Chính phủ.

Về công tác giải quyết, xử lý các đơn thư, tố cáo thanh tra và kiểm tra thuế: Trong năm 2023, Bộ Tài chính đã tổ chức tiếp công dân tại trụ sở 555 lượt với khoảng 958 người đến khiếu nại, tố cáo, kiến nghị, phản ánh. Cụ thể, đối với hệ thống thuế tiếp 471 lượt với 623 người. Đồng thời công tác tiếp công dân được Bộ Tài chính xem xét, hướng dẫn, giải quyết 220 vụ việc và hệ thống thuế chiếm 169 vụ việc (Vân Hà, 2024). Theo đó, Cục Thanh tra - Kiểm tra thuế và cơ quan liên quan đã tiến hành rà soát, xử lý và chuyển các đơn thư tố cáo liên quan đến người nộp thuế. Nếu đơn tố cáo thuộc thẩm quyền xử lý của Cục Thuế địa phương, Cục đã chuyển đơn tố cáo đến các cơ quan này để giải

quyết theo chức năng thẩm quyền. Đối với các đơn tố cáo thuộc thẩm quyền xử lý của các cơ quan chức năng khác, Cục đã thực hiện chuyển đơn theo quy định. Trong số các đơn tố cáo nhận được, có những đơn tố cáo mang tính chất phức tạp và kéo dài. Để xử lý những đơn tố cáo này, Cục đã tổ chức họp, xin ý kiến từ các cấp có thẩm quyền để hướng dẫn và chỉ đạo các Cục Thuế địa phương thực hiện xử lý theo quy định. Việc này nhằm đảm bảo các đơn tố cáo được giải quyết một cách công bằng, đúng quy trình và theo đúng quy định của pháp luật.

Hơn nữa, việc xử lý đơn thư tố cáo người nộp thuế đảm bảo kịp thời, đúng quy định của Luật Khiếu nại, tố cáo, Nghị định số 124/2020/NĐ-CP ngày 19/10/2020 về quy định chi tiết một số điều và biện pháp thi hành Luật Khiếu nại; Thông tư số 05/2021/TT-TTCT ngày 01/10/2021 của Thanh tra Chính phủ về Quy định quy trình xử lý đơn khiếu nại, đơn tố cáo, đơn kiến nghị, phản ánh. Việc thực hiện xem xét kiểm điểm trách nhiệm đối với các hồ sơ giải quyết khiếu nại có kết quả giải quyết là công nhận, công nhận một phần theo Công văn số 4536/TCT-KTNB ngày 30/9/2016 của Tổng cục Thuế; Nghị quyết số 623/NQ-UBTVQH15 ngày 07/10/2023 về Tiếp tục tăng cường hiệu lực, hiệu quả thực hiện chính sách, pháp luật về tiếp công dân và giải quyết khiếu nại, tố cáo.

3. Một số vấn đề đặt ra đối với công tác thanh tra và kiểm tra thuế

Thứ nhất, hệ thống các văn bản pháp luật liên quan đến thanh tra và kiểm tra thuế còn tồn tại những hạn chế, chưa hoàn chỉnh và có nhiều điểm chưa hợp lý. Những quy định hiện hành chưa phù hợp với tình hình và yêu cầu của thực tiễn, gây khó khăn trong việc thực hiện và áp dụng trong thực tế. Hơn nữa, quy định thuế hiện tại chưa đầy đủ và thiếu tính khả thi, gây khó khăn trong quá trình triển khai.

Thứ hai, chưa có sự hoàn thiện về quy định chuyên biệt về giám sát sau khi thực hiện thanh tra. Cụ thể, có một số kết luận từ quá trình thanh tra được đưa ra với các kiến nghị và biện pháp xử lý, nhưng thực hiện không đúng hoặc không phù hợp với quy định của pháp luật. Điều này có nghĩa là việc giao phó cho cơ quan có thẩm quyền xử phạt vi phạm hành chính chưa được thực hiện đầy đủ và chính xác.

Thứ ba, đội ngũ làm công tác thanh tra còn chưa đủ nhiều, năng lực cán bộ thanh tra và kiểm tra thuế còn hạn chế, chưa đáp ứng một số yêu cầu trong công tác quản lý.

Thứ tư, quy định về phối hợp giữa cơ quan thuế và các cơ quan có thẩm quyền cũng lúng túng và chưa rõ ràng, dẫn đến thời gian giải quyết các vụ việc dài, tồn đọng nhiều vụ việc, ảnh hưởng đến việc thu ngân sách và xử phạt hành chính.

4. Giải pháp nâng cao hiệu quả công tác thanh tra, kiểm tra thuế trong thời gian tới

Để nâng cao hiệu quả công tác thanh tra, kiểm tra thuế trong thời gian tới cần tập trung vào các giải pháp sau:

Thứ nhất, cần tiến hành đánh giá và điều chỉnh các quy định pháp luật liên quan đến thanh tra và kiểm tra thuế để đảm bảo tính hoàn chỉnh, phù hợp với tình hình và yêu cầu thực tiễn. Đồng thời, cần tăng cường việc tham gia của các bên liên quan trong quá trình xây dựng và đánh giá hiệu quả của các quy định mới.

Thứ hai, nâng cao năng lực và số lượng cán bộ thanh tra và kiểm tra thuế. Đầu tư vào đào tạo và phát triển năng lực cho đội ngũ cán bộ thanh tra và kiểm tra thuế, bao gồm cả kiến thức chuyên môn và kỹ năng quản lý. Đồng thời, cần xem xét tăng cường số lượng cán bộ để đáp ứng nhu cầu công tác quản lý và thanh tra.

Thứ ba, cần xem xét và đề xuất các quy định chuyên biệt về giám sát sau khi thực hiện thanh tra. Điều này giúp đảm bảo rằng các kết luận từ quá trình thanh tra được thực hiện đúng theo quy định và đảm bảo tính công bằng và minh bạch.

Thứ tư, cần xây dựng cơ chế phối hợp mạnh mẽ và rõ ràng giữa cơ quan thuế với các cơ quan có thẩm quyền khác, đảm bảo rõ ràng về trách nhiệm và quyền hạn của mỗi cơ quan, đồng thời giảm thiểu thời gian giải quyết vụ việc và tăng tính hiệu quả trong công tác thanh tra và kiểm tra thuế.

Thứ năm, đẩy mạnh công tác tuyên truyền và giáo dục về quy định thuế, quy trình thanh tra và quản lý thuế, nhất là các quy định về quyền và nghĩa vụ của cơ quan, tổ chức, cá nhân là đối tượng thanh tra trong công tác thanh tra, kiểm tra thuế. Qua đó, để họ tự nguyện, tự giác thực hiện tốt các yêu cầu, kiến nghị, quyết định về thanh tra ■

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

1. Trung Kiên (2023). Thanh tra, kiểm tra thuế thu về cho ngân sách trên 12.200 tỷ đồng. Truy cập tại <https://thuenhanuoc.vn/tapchi/chuyen-muc/nhip-song-thuc/ce8595a9-6921-430f-b1b6-9020536f3e2e>
2. Vân Hà (2024). Bộ Tài chính tập trung giải quyết dứt điểm các đơn thư khiếu nại kéo dài. Truy cập tại <https://thoibaotaichinhvietnam.vn/bo-tai-chinh-tap-trung-giai-quyet-dut-diem-cac-don-thu-khieu-nai-keo-dai-143075.html>
3. Lahiri, B., & Ali, H. (2022). Inspections, informal payments and tax payments by firms. *Finance Research Letters*, 46, 102311.
4. Setiawan, M. T. (2021). Measuring the Impact of Tax Inspection on Firms' Performance. *Jurnal Perencanaan Pembangunan: The Indonesian Journal of Development Planning*, 5(2), 195-204.
5. Xiang, M. (2021). Tax Inspections and Tax Administration Obstacle Reported in Developing Economies. *Journal of Applied Business and Economics*, 23(8), 35-49.

Ngày nhận bài: 15/01/2024

Ngày phản biện đánh giá và sửa chữa: 29/01/2024

Ngày chấp nhận đăng bài: 12/02/2024

Thông tin tác giả:

ThS. NGUYỄN TẤN KHOA

Khoa Tài chính Kế toán, Trường Đại học Sài Gòn

STRENGTHENING TAX INSPECTION AND EXAMINATION IN VIETNAM

● Master. **NGUYEN TAN KHOA**

Faculty of Finance - Accounting, Saigon University

ABSTRACT:

Vietnam's economy is growing strongly in both terms of scale and value, and it is also diversifying towards a market economy and actively integrating with the global economy. Therefore, tax inspection and audit activities are becoming increasingly diverse and complex and play an important role in state budget management. However, there are many limitations and problems that need to be resolved in tax inspection and examination. This paper analyzed the current tax inspection and examination in Vietnam in recent times. Based on the paper's findings, some solutions were proposed to improve the efficiency of tax inspection and examination in the future.

Keywords: inspection, examination, tax.